

شتاب معجزه وار اشاعه پیاده روی اربعین در جامعه جمهوری آذربایجان - مقاله

اشاعه و گسترش مراسمات و مناسک و نهادینه شدن فرهنگ زیارت و پیاده روی اربعین به وضوح در جامعه آذربایجان مشاهده می شود بطوریکه در طول کمتر از ۵ سال توده برف به بهمن بزرگی تبدیل شده است که نگاهی به کمیت شرکت کنندگان در این سالها و شکل عزاداریها و هیجانات اجتماعی، این اشاعه فرهنگی و اجتماعی و رشد و شتاب معجزه وار آن را نشان می دهد. در حالیکه تا سال ۱۳۹۱ تعداد زائرین این کشور کمتر از ۱۰۰۰ نفر بود، در سالهای اخیر به ویژه در سال جاری به دهها هزار نفر رسیده است.

تبلور شوق و آرزوی دیرین مردم جمهوری آذربایجان در زیارت اربعین نو شتاری از دکتر ولی جباری

به گزارش آران نیوز به نقل از پایگاه خبری شفقنا – دکتر ولی جباری، مدرس دانشگاه آزاد اسلامی اردبیل در نوشتاری با عنوان « تبلور شوق و آرزوی دیرین مردم جمهوری آذربایجان در زیارت اربعین» که در اختیار شفقنا قرار داده آورده است:

پیاده روی و زیارت اربعین تبلور شوق و آرزوی دیرین مردم جمهوری آذربایجان برای زیارت عتبات عالیات عراق و حضور در جمع میلیونی شیعیان غیر هم زبان اما همدل می باشد که برای لذت بردن از سنتهای مقدس و متنوع که با فرهنگ ایرانی و عراقی عجین شده و در درون ساختاری مذهبی و الهیاتی تعریف گردیده است. این زیارت در حقیقت یک فرصت ارزشمند در وحدت و انسجام ملت‌های مسلمان است تا به هویت های اصیل خود بازگردند.

در تحلیل کلان و جهانی اربعین؛ زنده بودن معنویت و دین را در ابعاد بزرگ منطقه ای و حتی جهانی نشان می‌دهد. هویت‌های ملی و قومی در پیاده روی اربعین جای خود را به هویت دینی و انسجام اجتماعی می دهد. زیارت اربعین به عنوان کنش عرفانی معطوف به ارزش و نیز کنش عقلانی معطوف به ارزش تبیین می گردد و همچنین به مثابه یک آیین و مناسک سیاسی که به رویدادی مردمی در جمهوری آذربایجان تبدیل شده است، تحلیل می گردد. در عین حال علیرغم بایکوت و سانسور خبری جهانی زیارت و راهپیمایی اربعین به کشورهای منطقه و فرامنطقه ای اشاعه می یابد.

مقدمه

پیاده روی اربعین برای مردمان جمهوری آذربایجان معنایی کاملاً متفاوت از سایر شیعیان دنیا دارد. برای ایشان زیارت اربعین تبلور شوق و آرزوی دیرین برای زیارت عتبات عالیات عراق و حضور در جمع میلیونی شیعیان غیر هم زبان اما همدل می باشد. امکان حضور در این پیاده روی برای مردمان قفقاز به ویژه جمهوری آذربایجان فرصتی برای بازسازی هویت دینی و معنویت شیعی در چارچوبی ایرانی و عراقی است. زیارت اربعین امکانی برای لذت بردن از سنت‌هایی مقدس و متنوع که با فرهنگ ایرانی و عراقی عجین شده و درون ساختاری مذهبی و الهیاتی تعریف گردیده است. فرهنگ اربعین همواره دلالت‌هایی مرتبط با هویت جمعی شیعیان نیز داشته است.

رویداد رسانه ای اربعین از ابعاد مهمی در جامعه شناسی قابل تحلیل است. با توجه به رسانه ای شدن سیاست می‌shy& توان گفت نقش و تاثیر رسانه ها در انعکاس پیام و تحقق کارکردهای جهانی عاشورا قابل توجه است. بازتاب جهانی این رویداد که به نوعی با بایکوت و سانسور خبری رسانه های دنیای الحاد و ماده پرستی و نیز ارتجاع منطقه همراه است؛ در تحقق اهداف این رویداد بزرگ تاثیرگذار است. پوشش خبری و رسانه ای این رویداد نشان دهنده ابعاد جامعه شناختی مهمی از این آیین بزرگ اسلامی و شیعی می باشد و می‌shy& توان گفت پررنگ شدن هویت دینی و شیعی؛ ابعاد سازنده و معنوی در شرکت کنندگان در این راهپیمایی و تاثیر آن در خودسازی، همدلی و همبستگی میلیون ها شیعه در مناسکی سیاسی و مذهبی که تحکیم کننده هویت آنان در تندبادهای معنویت گریز و به دور از هویت انقلابی است؛ شکل‌shy& گیری گفتمان امت اسلامی انقلابی در برابر اسلام امریکایی، پیوند و همبستگی تشیع ایرانی و عراقی و نیز حماسه قدرت و نمایشی از ظهور جغرافیای انسانی شیعه بخشی و امیدورای به تحقق تمدن نوین اسلامی با الهام از فرهنگ عاشورایی، از نتایج مهم در تحلیل جامعه شناسی راهپیمایی اربعین است. (اسحاقی، ۱۳۹۶)

اربعین حسینی یکی از شعائر دینی و نمادی از هویت اصیل اسلامی و شیعی است که در مقابله با هویتها و سیاستهای دوران معاصر که از اندیشه های مدرن و غربی الگو می گیرد – و در آن اصالت دینی و اسلامی دیده نمی شود – در تکوین هویت جوامع اسلامی نقش مهمی ایفا می کند. اربعین حسینی یک فرصت ارزشمند در وحدت و انسجام ملت‌های مسلمان است تا به هویت های اصیل خود بازگردند. آنچه هویت اسلامی را ممتاز می سازد پیوند خوردن هویت مهدوی و حسینی و مقاومت است و حضور در اربعین حسینی اصالت هویت اسلامی جوامع شیعی و اسلامی را به رخ جهان می کشاند و آن را معرفی می کند. مدیریت اجتماع عظیم اربعین نیز یک مدیریت الهی است و از عهده مدیریت و برنامه ریزی های معمولی خارج است و در این مسیر حضور باشکوه شیعیان جمهوری آذربایجان در طرد هویت‌های غیر دینی و ایده های کاذب ملی گرایی قابل توجه می باشد

با توجه به اینکه دوره حاضر عصر سوم از تجدد و به نوعی دوره پسامدرن نامیده شده است و به نوعی همراه با زیر سوال رفتن برخی انگاره های تجدد بوده، اما در عمل برخلاف تصوراتی که در صدد جهانی شدن معنویت گریزی و دوری از ماوراءالطبیعه و دین هستند؛ خیزش shy& می‌دهد. شکست داعش در جذب بخشی از مردم غرب با ارائه تصویری دروغین از اسلام، عطش دانستن از اسلام حسینی و رحمانی را که در عین مبارزه با ظلم و ستم و مقابله با جهل و تعصب جاهلی، در صدد نجات و رهایی انسان shy&ها از طاغوت است؛ حاکی از واقعی بودن امید به احیای معنویت در بشر عصر حاضر است که تجلی آن در آیین shy&هایی چون اربعین آشکار است.

پیاده روی اربعین نشانه شکل shy&گیری تمدن و اقتدار جهانی نوینی بر اساس کنش عقلانی معطوف به ارزش است. اقتداری که آغازگاه آن، پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و امتداد آن در اربعین حسینی قابل مشاهده است. اربعین حسینی تبلور یک همزیستی زیبا از نژادها و زبان shy&ها و قومیت shy&ها در یک سرزمین است که لازمه پدید آمدن یک تمدن جهانی است. ارزش shy&های زیبایی که در تابلوی روز عاشورا ترسیم شد و حضرت زینب سلام … علیها به تماشای آن نشست، این بار در همایش جهانی پیاده روی اربعین بازتولید می‌شود تا این بار، غرب تشنه shy&ی معنویت به نظاره shy&ی آن بنشیند.

پیاده روی اربعین، صحنه shy&ای زیبا و بدیع از مناسبات و روابط و جوشش انسان shy&هایی است از ملیت shy&ها و قومیت shy&های مختلف و حتی معتقدان آیین shy&هایی متفاوت از شیعه که واجد زیباترین، خالصانه ترین و عاشقانه ترین تعاملات بین انسانی است که با هیچ یک از نظریات جامعه شناسی قابل تبیین و تحلیل نیست. اجتماع گسترده انسان shy&هایی از سراسر جهان با ملیت shy&ها و نژادهای مختلف و از اقشار، پایگاه shy&ها و منزلت shy&های اجتماعی گوناگون که در واقع می‌شود shy&توان آن را به مثابه نمونه ای از جامعه بشری دانست، در کنار نمایش جلوه shy&های مختلف فضائل اخلاقی همچون از خود گذشتگی و ایثار، صبر، یاری به هم نوع، محبت و عطف و صدها خصلت والای انسانی نشان از شکل shy&گیری یک فراجنبش اجتماعی در سطح جهانی است که بشریت را به آرمانشهری عینی فرا می‌شود shy&. خواند. راهپیمایی اربعین گویای آن است که مشترکات عام مهم به ویژه اگر این هدف، الهی و معنوی هم باشد وحدت آفرین است، انسجام و همبستگی می‌شود shy&آفریند و جمع shy&گرایی را به جای فردگرایی و عام shy&گرایی را به جای خاص shy&گرایی می‌شود shy&نشاند. وقتی مسیر الهی است و در جهت آن قدم برداشته می‌شود shy&شود دیگر تفاوت shy&ها معنا ندارد و اختلافات و افتراقات رنگ می‌شود shy&بازند. راهپیمایی اربعین یک حرکت خودجوش مردم بنیان الهی است که خود مردم بر مبنای اعتقادات دینی و مذهبی خود ایجاد و اداره کرده shy&اند و به خوبی هم اداره می‌شود shy&کنند. مهمتر آنکه این امر در شرایط تهدید و خطر و عدم امکانات و با وجود سختی shy&های فراوان ولی با عشق و میل درونی و خودجوش مردم انجام می‌شود shy&. در این واقعه بزرگ افرادی از پیروان ادیان غیرمسلمان و مذاهب مختلف اسلامی حاضر هستند. افرادی از ملت shy&های مختلف از شرق و غرب جهان در آن حضور دارند. افرادی از قومیت shy&های مختلف و از نژادهای مختلف، افرادی از همه اقشار و طبقات جامعه، از همه سنین و زن و مرد بی اینکه در این مجمع بزرگ اهل بیت رسول اکرم (ص) به تفاوت shy&هایشان توجهی داشته باشند در کنار هم با محبت و مودت وصف ناپذیری شرکت می‌شود shy&کنند. این امر که اهمیت اقامه عزا بر شهادت حضرت سیدالشهدا در طول تاریخ و حفظ فرهنگ شهادت را نشان می‌شود shy&دهد، بیانگر آن است که شهادت آن بزرگوار، او را به حبل المتین الهی تبدیل نموده که ظرفیت گرد هم آمدن همه آزادگان از سراسر جهان صرف نظر از تفاوت shy&هایشان را دارد. راهپیمایی اربعین رسانه انتشار فرهنگ ضداستکباری و ظلم ستیزی شیعی است. آنچه نیاز بشریت امروز است. فرهنگ تمدن سازی که در آن زمینه شکوفایی استعدادهای انسانی آدمیان برای طی طریق در مسیر رسیدن به هدف غایی خلقت شان فراهم می‌شود shy&. (پارسانیا، ۱۳۹۶)

اشاعه زیارت ه اهباماد ابعده، د مباد، آذیما سبع نهده است

اشاعه (Diffusion) عبارت از فرایند انتشار و گسترش افکار، فنون، آراء، عقاید و سبک های نوین زندگی از خوراک، تفریح و پوشاک گرفته تا دانش، مناسک و مراسمات که پس از نهادینه شدن در یک جامعه به سرعت به سایر جوامع انتشار می یابد که اشکال اشاعه فرهنگی – اجتماعی «Cultural Diffusion- social» نسبت به دهه های گذشته تغییرات اساسی و در دوران معاصر با عوامل جدیدتر، مؤثرتر و متنوع تری جایگزین شده اند که نقش غیرقابل انکاری در فرهنگ سازی، تغییرات فرهنگی و تشابه فرهنگی ملل مختلف دارند. (Held, 1999: 341) برای اشاعه یک رفتار و فرهنگ در بین اعضا یک جامعه، حداقلی از افراد لازمند که آن رفتار را انجام دهند تا پس از آن جریان اشاعه خود به خود، مانند یک توده برف که به بهمن تبدیل می شود، ادامه یابد. اهمیت و کارکرد مذهب از جهت شتاب و رشد اشاعه قابل توجه است. (رفیع پور، ۱۳۷۷، ۸۸)

این اشاعه و گسترش مراسمات و مناسک و نهادینه شدن فرهنگ زیارت و پیاده روی اربعین به وضوح در جامعه آذربایجان مشاهده می شود بطوریکه در طول کمتر از ۵ سال توده برف به بهمن بزرگی تبدیل شده است که نگاهی به کمیت شرکت کنندگان در این سالها و شکل عزاداریها و هیجانات اجتماعی این اشاعه فرهنگی و اجتماعی و رشد و شتاب معجزه وار آن را نشان می دهد. در حالیکه تا سال ۱۳۹۱ تعداد زائرین این کشور کمتر از ۱۰۰۰ نفر بود، در سالهای اخیر به ویژه در سال جاری به دهها هزار نفر رسیده است

شبکه های اشاعه فرهنگی شامل شبکه های سنتی شامل نهادهای حکومتی و شبکه های دینی و شبکه های روشنفکری و شبکه های معاصر اشاعه فرهنگی شامل رسانه های جمعی و نهادهای مدنی می باشند که هر دو نوع سنتی و مدرن در اشاعه فرهنگ

تندبا، اربعه، به سامانه فرهنگ، مدمه آذربایجان، سرمایه فرهنگی (Cultural capital) مجموعه ای از روابط، امتیازات و پیشینه هاست که فرد برای حفظ کردن یا به دست آوردن یک موقعیت اجتماعی از آن استفاده می کند که در این مسیر زائرین اربعین آذری با وجود از دست دادن بعضی از امتیازات مادی و یا حقوقی، به امتیاز بالاتری همچون افتخار شرکت در پیاده روی اربعین و کربلایی بودن را کسب می کنند و با تبادل فرهنگی (Cultural exchange) در همجواری با شیعیان کشورهای دیگر و مطالعه آداب و رسوم و سنن فرهنگ های دیگر و ارتباطات فرهنگی (cultural communications) که فرایند تماس با فرهنگ آنها می باشد مبادله فرهنگی پیش می آید.

که در این مسیر همگرایی فرهنگی (convergence cultural) که شامل پیدایی و رشد ویژگیهای مشابه فرهنگی در نقاط مختلف بطور مستقل و بدون ارتباط با یکدیگر است اتفاق می افتد. روابط متقابل فرهنگی (Cultural interrelation) تعاملات و ارتباطات بین فرهنگها بیشتر شده و یکپارچگی فرهنگی (Cultural integration) که فرایندهایی از همسازی منطقی، احساسی بین محتوی و معناهای فرهنگی و همسازی رفتارها و هنجارها و وابستگی متقابل کارکردی و تقویت عناصر گوناگون عرفی و نهادهای نظام می تواند اتفاق بیافتد. در این میان مرکز فرهنگی (cultural center) کربلا و نجف و سامرا و کاظمین می باشند که محلی خاص در درون یک فرهنگ که در آن یک خوشه یا مجموعه فرهنگی تبلور می یابد. این مرکز به عنوان خاستگاه و معیاری برای سنجش اصالت فرهنگها استفاده می شود.

وقتی تک تک واژه های جامعه شناسی و مطالعات فرهنگی را با رفتارها، تعاملات و ارتباطات زائرین جمهوری آذربایجان در زیارت اربعین تطبیق می دهیم، انطباق قابل توجه آن روابط فرهنگی و رفتارهای اجتماعی به وضوح مشاهده می کنیم.

هفت ه انسجام دین، جانگ، افکا، دیدگاهها، جعل، قه، گاد، م، شد حضور میلیونها انسان از نقاط مختلف جهان بخصوص کشورهای شیعه نشین و به ویژه جمهوری آذربایجان در راهپیمایی اربعین اگرچه رفتاری جمعی در ابعادی گسترده است و افراد حاضر در این راهپیمایی در عین حضور در جمعیت، خلوتی با خود و خدای خود، توجه و توسلی با سالار شهیدان و مولای متقیان و دیگر پیشوایان و ائمه بزرگوار دارند. آنها پیوندی عاطفی و حماسی با سالار شهیدان برقرار می کنند که در اسلامی شدن حیات انسانها نقشی اساسی دارد. فلسفه عاشورا احیا و زنده نگه داشتن دین محمدی (ص) و چنین رفتاری که ملامال از معنویت و شور و احساس و حماسه است، به بازیابی هویت دینی فرد و تقویت و انسجام آن کمک بسیاری می کند. هویتی که در دهه های گذشته دولتمردان و عناصر خاص تلاش کرده اند صبغه قوم گرایی و ملی پرستی داده و آن را از صبغه اسلامی جدا کنند و حیات اسلامی و گذشته دینی شیعیان جمهوری آذربایجان را تغییر و یا تحریف نمایند.

نهادینه شدن ایثار و از خودگذشتگی در شخصیت از دیگر ابعاد قابل توجه در راهپیمایی اربعین است. ایثارگری، از خود گذشتگی و مهمان نوازی و خدمت به زائران و محبان اهل بیت (ع) در دورانی که خودخواهی و بی shy& توجهی به دیگران در حال گسترش است، ارزش دو چندان دارد. آشنایی با چنین رفتارهای مثبت و تجربه آنها از نزدیک، باعث می shy& شود این ویژگیها در افراد نهادینه شود و انسانها با سلیقه ها و فرهنگ shy& های مختلف در کنار یکدیگر و قدم به قدم برای رسیدن به مقصدی مشترک همکاری نمایند و در این مسیر آنچه فراموش می شود و کنار گذاشته می گردد، افکار ملی گرایی و قوم مداری می باشد.

این راهپیمایی که نمونه ای بی نظیر از انسجام دینی است، به همه آنها که اختلاف افکنی میان مردم منطقه را دنبال می کنند، می فهماند که برای دفاع از هویت دینی خود آماده اند و هرگز تن به نقشه هایی که نوعی خط کشی های مصنوعی میان اقوام و گروهها را دنبال می کنند، نمی دهند. (فیض، ۱۳۹۶)

در سالهای اخیر اگرچه با حاکم شدن دولت shy& های شیعی در عراق و ایران و اهتمام قابل توجهی از سوی دو کشور بر بسط و گسترش آیین shy& های دینی و زنده نگه داشتن فرهنگ عاشورا صورت گرفته است، اما وجه مهم قابل مطالعه راهپیمایی اربعین، مردمی بودن آن هم در عراق و ایران و هم در سایر کشورها به ویژه جمهوری آذربایجان می باشد. ریشه داشتن فرهنگ پذیرایی از زائران امام حسین نزد مردم و عشایر عراق و نیز حضور میلیون shy& ها ایرانی با هزینه شخصی و بدون سازماندهی حکومتی، به راهپیمایی اربعین هویت غالب مردمی بخشیده است و از سوی دیگر دهها هزار نفر از مردم جمهوری آذربایجان با وجود پائین بودن درآمدها، شرکت در پیاده روی و زیارت اربعین را در اولویت قرار داده اند و چنین پدیده ای موجب تبدیل شدن عاشورا و اربعین به فرهنگ عمیق در این کشور شده است. در واقع بر خلاف تحلیل shy& هایی که حضور دینداران آذری را در راهپیمایی اربعین هیجانی و زودگذر و ارتجاعی القا می shy& کنند؛ اکثریت آذریهای حاضر در راهپیمایی اربعین را مردم و بخصوص جوانان بدون حمایت و سازماندهی رسمی تشکیل می shy& دهند.

احسب ان شاء، دین، محاسبات دینه، بسیاری از نظریه های جدید در علوم اجتماعی با رویکرد اثبات shy& گرا در صددند تا قالب shy& ها و الگوهایی برای تحلیل رفتارهای جمعی انسان shy& ها ارائه دهند. پیش فرض اغلب این نظریه ها از انسان مدرن، فردی منفعت جو، محاسبه گر و نتیجه گراست. نظریه هایی مانند انتخاب عقلانی و عقلانیت معطوف به هدف، عمدتا از این زاویه به رفتار انسان shy& ها نگریسته اند. اساس کنش عقلانی معطوف به هدف، سود دنیوی است. در این نوع از کنش shy& ها، این سود دنیوی است که فرد را بر می shy& انگیزاند تا کنش از وی صادر گردد.

اما این نظرات و تحلیلها در خصوص پیاده روی اربعین به عنوان یک کنش قابل تطبیق نمی باشد. افراد کنش گر نه تنها به دنبال سود مادی نیستند بلکه تمام سرمایه مادی سالانه ی خود را در این همایش بزرگ هزینه می shy& کنند. علاوه بر این، در

حله گد، آبت، دند، ه مناسک ساس، د زبات اربع، رفتارهای آیینی دارای معانی چند لایه و چند وجهی شناختی، عاطفی، ابلاغی، ارتباطی و ایدئولوژیک هستند که معمولا رمزگشایی از آنها بدون داشتن آگاهیهای عمیق تاریخی، مردم شناختی و روانشناختی اجتماعی ممکن نیست. آیین ها هم ارجاعی نمادین به گذشته دارند و هم ارجاعی به آینده. هم به مدلولهای ثابت و هم به معانی متغیر رهنمون می شوند. کیفیت شکلی آیین های تاریخی در گذر زمان و توالی نسلها و تحت تاثیر عوامل مختلف دستخوش تغییر می شوند. ویژگی دیگر اینکه، آیینها همواره برای کسی و در راستای نکوداشت واقعه، باور، ارزش و آرمان خاصی صورت می گیرد و همه موالیان در آن بازیگر هستند. رفتار آیینی؛ تجلی و تجسم عینی و عملی اندیشه، ایمان، باور و دلبستگی به یک حقیقت است و در آن عقیده و عمل و ذهنیت و مادیت به هم آمیخته و اتحاد می یابند. آیینها به دلیل جایگاه ویژه در ناخودآگاه موالیان جاذبه لازم برای تکرار پذیری را دارند و تکرار پذیری آنها تابع درجه اهمیت و اعتبار، بقای انگیزه ها و اهداف، وجود مجموعه ای از تمهیدات مادی و غیر مادی و تدابیر فردی و اجتماعی است و شرکت در آیین به اقتضای نوعی عقلانیت ارزشی (نه عقلانیت ابزاری و فنی) صورت می گیرد. (شرف الدین، ۱۳۹۶)

وقتی مفاهیم جامعه شناختی فوق الذکر را با حضور باشکوه، با انگیزه، تکرار پذیر، دلبستگی بالا و ایمان و باور عمیق هزاران نفر از مردم جمهوری آذربایجان تطبیق می دهیم (با توجه حضور چندین ساله در کنار آذریها و مشارکت در برنامه ها و همراهی و خدمت رسانی در مسیرهای راهپیمایی اربعین) ضمن اینکه این آیین ها را معطوف به ارزش می بینیم، بلکه کنشی اجتماعی و شکلی از ارتباطات زنجیره ای نظام مند از فعالیتها، فرایندها و حوادث غیر معمول با مجموعه ای از نمادها، نشانه ها، احساسات و منظومه ای از انگیزه ها، رفتارها، تعاملات و نقشهای به هم پیوسته مشاهده می کنیم.

در راهپیمایی بزرگ اربعین احساس همبستگی میان حاضران در قوام و تثبیت همبستگی دینداران، تاثیر به سزایی دارد. تبدیل اربعین به مناسکی جهانی با فراگیر شدن این رویداد به کشورهای منطقه قفقاز بخصوص جمهوری آذربایجان که در سالهای اخیر از نظر تعداد سومین کشور حاضر در راهپیمایی اربعین می باشند و نیز حضور غیرمسلمانان در این همایش عظیم، ابعاد تازه shy&ای به این مناسک می shy&بخشد؛ چنین آیینی زمان و مکان و فضا را درهم پیوند می shy&زند و رفتار جمعی با تقسیم کار میان میهمانان و میزبانان و نیز احساس مشترک و عینیت آن برای انجام مناسک عبادی مشترک و نمادین، حس نیرومند تعلق گروهی را میان آنها ایجاد و تثبیت می shy&کند. اگر چه اغلب حاضران را باورمندان به مکتب شیعی و وفاداران به اسلام انقلابی تشکیل می shy&دهند اما اکنون دایره چنین همایشی به اهل سنت و حتی غیرمسلمانان نیز ارتقا یافته است و نوعی همبستگی بزرگ معنویت خواهان و آزادی طلبان را رقم زده است. چنین همایشی که ابعاد سیاسی غیر قابل انکاری دارد بر بستر مناسک دینی بزرگداشت قیام سالار شهیدان صورت می shy&گیرد و به نوعی جهانی شدن پیام انقلاب اسلامی که آن نیز بر پایه مناسک دینی عاشورا رقم می shy&خورد، به ثبوت می shy&رساند.

مروری بر تحولات اسلام گرایی در سه دهه گذشته در جمهوری آذربایجان از ابتدای استقلال این کشور در سال ۱۹۹۱ تا تجمعات باشکوه عاشورایی و شبهای احیا در ماه مبارک رمضا و خصوصا حضور معجزه گون چند ده هزار از دینداران جمهوری آذربایجان در پیاده روی اربعین که از سال ۱۳۹۱ به بیش از ۵۰ هزار نفر در سال ۱۳۹۸ رسیده است، اهمیت پایه ریزی و شکوه معجزه آسای مراسمات دینی را بر پایه مناسک عاشورایی را نشان می shy&دهد. این حضور معنوی و شکوه مردمی باعث شده است تا دولتمردان جمهوری آذربایجان که تا چند سال پیش دست به تخریب مساجد می زدند و یا حجاب از سر بانوان بر می داشتند، این سالها حجاب بر سر می کنند و برای افتتاح مساجدی که بودجه ساخت آن را پرداخت کرده اند، حاضر می شوند

ناکته خد، حضم، ملبند، مدم، د زبات اربع، رویداد رسانه ای اربعین از ابعاد مهمی در جامعه شناسی قابل تحلیل است با توجه به رسانه ای شدن سیاست می shy&توان گفت نقش و تاثیر رسانه ها در انعکاس پیام و تحقق کارکردهای جهانی عاشورا قابل توجه است. بازتاب جهانی این رویداد که به نوعی با بایکوت و سانسور خبری رسانه های دنیای الحاد و ماده پرستی و نیز ارتجاع منطقه همراه است؛ در تحقق اهداف این رویداد بزرگ تاثیرگذار است. پوشش خبری و رسانه ای این رویداد نشان دهنده ابعاد جامعه شناختی مهمی از این آیین بزرگ اسلامی و شیعی است. می shy&توان گفت پررنگ شدن هویت دینی و شیعی؛ ابعاد سازنده و معنوی در شرکت کنندگان در این راهپیمایی و تاثیر آن در خودسازی، همدلی و همبستگی میلیون ها شیعه در مناسکی سیاسی و مذهبی که تحکیم کننده هویت آنان در تندبادهای معنویت گریز و به دور از هویت انقلابی است؛ شکل shy&گیری گفتمان امت اسلامی انقلابی در برابر اسلام امریکایی و سازش shy&کار، پیوند و همبستگی تشیع ایرانی و عراقی و نیز حماسه قدرت و نمایشی از ظهور جغرافیای انسانی شیعه بخشی و امیدورای به تحقق تمدن نوین اسلامی با الهام از فرهنگ عاشورایی، از نتایج مهم در تحلیل جامعه شناسی راهپیمایی اربعین است. اما پوشش خبری لازم در رسانه های رسمی جمهوری صورت نمی گیرد اما شبکه های اجتماعی در فضای مجازی در این خصوص خوب عمل کرده اند

جمعبندی و نتیجه گیری
زیارت اربعین امکانی برای لذت بردن از سنتهایی مقدس و متنوع که با فرهنگ ایرانی و عراقی عجین شده و درون ساختاری مذهبی و الهیاتی تعریف گردیده است. فرهنگ اربعین همواره دلالتهایی مرتبط با هویت جمعی شیعیان نیز داشته است. اربعین حسینی یکی از شعائر دینی و نمادی از هویت اصیل اسلامی و شیعی است که در مقابله با هویتها و سیاستهای دوران معاصر که از اندیشه های مدرن و غربی الگو می گیرد – و در آن اصالت دینی و اسلامی دیده نمی شود – در تکوین هویت جوامع اسلامی نقش مهمی ایفا می کند و خیزش shy&هایی جهانی مانند اربعین، زنده بودن معنویت و دین را

اسحاقی، پیمان (۱۳۹۶) زیارت اربعین در میان سنت و هویت، ماهنامه راهپیمایی اربعین شکل‌گیری فرآیند اجتماعی در جهان شماره ۱۲۸
پارسا، حمید، (۱۳۹۶-۹۷) اقتباس از مصاحبه‌ها و سخنرانی‌های اربعین خبرگزاری‌های ایسنا، ابنا، مهر
شرف‌الدین، سید حسین (۱۳۹۶) واکاوی راهپیمایی و گردهمایی اربعین، ماهنامه راهپیمایی اربعین شکل‌گیری فرآیند اجتماعی در جهان شماره ۱۲۸
صالحی‌امیری، سید رضا (۱۳۹۲)، مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی، انتشارات ققنوس، چاپ ششم
رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۷)، توسعه و تضاد، تهران، شرکت سهامی انتشار چاپ اول
روح‌الامینی، محمود (۱۳۷۹)، مبانی انسان‌شناسی (گردش شهر با چراغ)، تهران، چاپ نهم
فیض، عبدالله (۱۳۹۶) مناسک اربعین بخشی از فرایند فرهنگ‌سازی، ماهنامه راهپیمایی اربعین شکل‌گیری فرآیند اجتماعی در جهان شماره ۱۲۸
Held, David, McGrew Anthony. (1999). Goldblatt David and Perraton Jonathan, Global Transformation: Politics, Economics and Culture. Stanford, California: Stanford University Press

انتهای پیام

اربعین جمهوری آذربایجان (بجز حکومت) نقش شایسته‌ای دارند که البته نقش نهادهای مدنی و رسانه‌های جمعی بیشتر است.

در این میان جمهوری اسلامی ایران بدلیل قرابت فرهنگی، مشترکات تاریخی، زبان مشترک مناطق همسایه و دین و مذهب مشترک با جمهوری آذربایجان که این مشترکات در بین سایر ملل و همسایگان بی‌نظیر می‌باشند در اشاعه فرهنگی و شیوه‌های رفتاری و ارزشهای اجتماعی و مفاهیم ایدئولوژیکی در میان مردم مسلمان جمهوری آذربایجان نقش اول و بی‌بدیلی را ایفا نموده است و راهپیمایی اربعین نیز بیش از آنکه از سایر کشورها و حتی از مردم عراق اشاعه یابد، بیشتر از طریق جمهوری اسلامی ایران اشاعه و انتشار و انتقال یافته است.

علامه جعفری در باب اشاعه فرهنگی، ضمن تأکید بر ضرورت انتقال حقایق و واقعیات مربوط به ضرورتها، زیبایی‌ها و دیگر شیوه‌های شایسته حیات معقول انسانها شروطی را برای انتقال مفید و سازنده فرهنگ قائل گردیده‌اند. از جمله این که انتقال عناصر مفید فرهنگی با هدف سوداگری اقتصادی، سیاسی یا سلطه‌گری و کوشش در جهت ترویج بی‌فکری نسبت به مسائل اجتماعی، نفی آزادی و سلب کرامت انسانها نباشد. (همان، ۶۲ و ۶۳)

اشاعه فرهنگ اربعین در جمهوری آذربایجان، زیبایی‌های بسیاری را به نمایش گذاشته است. فرهنگ ایثار و ایجاد محبت در بین مردم و همبستگی‌های اجتماعی در برگزاری مناسک دینی و توجه به کرامتهای انسانی از جمله این آثار بوده است. از دیگر آثار اجتماعی و سیاسی این زیارت، همبستگی مردم در مقابل اسلام‌ستیزی در کشور می‌باشد که حکومت با مشاهده این همه شور و شعور و هیجان اجتماعی جرات اقدامات دین‌ستیزانه را پیدا نمی‌کند

این راهپیمایی عظیم احتمال خطر جانی (و برای نمونه احتمالی دستگیری و یا ایجاد محدودیتهای حقوقی و...) برای شهروندان جمهوری آذربایجان) برای زائران حسینی نیز وجود دارد و لذا با عقلانیت ابرازی که به دنبال انتخاب بهترین وسیله برای دستیابی به هدف مادی است، نمی‌شود؛ توان به تحلیل این واقعه عظیم پرداخت.

دینداران جمهوری آذربایجان و علاقمندان به ائمه اطهار بخصوص سالار شهیدان با تحمل انواع سختیهای مادی و اذیتهای حکومتی و اتهامات ارگانهای امنیتی، هفته‌ها قبل از شروع مراسم پیاده روی اربعین و با اهداف معطوف به ارزشهای دینی و اعتقادی در این مراسم شرکت می‌کنند. برای آنها نه تنها سود دنیوی حاصل نمی‌شود، بلکه درصد زیادی از درآمد سالانه خود را برای شرکت در این مراسم هزینه می‌کنند.

در کشوری همچون ایران و بسیاری از کشورهای دیگر برای زائران اربعین اعتبار معنوی حاصل می‌شود و حکومتها نیز از حضور میلیونی ملت‌هایشان افتخار می‌کنند اما در کشور جمهوری آذربایجان اگرچه این اعتبار در نزد عموم مردم محفوظ بوده و همین احساسات ابراز می‌گردد، اما حاکمیت از ترس تبدیل شدن این اجتماع مردمی به حرکتی اسلامی و سیاسی ابراز نگرانی کرده و ضرورت مدیریت و اداره نمودن زائرین و تحت کنترل داشتن آنها را بیان می‌کنند و در مصاحبه‌ها و بیانیه‌های خود از اتهامات مختلفی سخن به میان می‌آورند و دینداران شرکت‌کننده در مراسم اربعین را تندروهای شیعه و مرتجعین و... معرفی می‌نمایند.

پیاده روی اربعین نشانه شکل‌گیری تمدن و اقتدار جهانی نوینی بر اساس کنش عقلانی معطوف به ارزش است. خیزش‌های جهانی همچون اربعین، زنده بودن معنویت و دین را در ابعاد بزرگ منطقه‌ای و حتی جهانی نشان می‌دهد. شکست ایده‌های کمونیسم و وهابیت و داعش در جذب بخشی از مردم با ارائه تصویری دروغین از اسلام، عطش دانستن از اسلام حسینی و رحمانی را که در عین مبارزه با ظلم و ستم و مقابله با جهل و تعصب جاهلی، در صدد نجات و رهایی انسانها از طاغوت است؛ حاکی از واقعی بودن امید به احیای معنویت در بشر عصر حاضر است که تجلی آن در آیین‌های چون اربعین آشکار است که این عطش و علاقه در بین مردم جمهوری آذربایجان که نزدیک به یک قرن از آموزه‌های دینی دور نگه داشته شده و تحت سلطه الحاد و انحراف بوده‌اند، نمود بیشتری دارد.

اربعین حسینی تبلور یک همزیستی زیبا از نژادها و زبانها و قومیتها و...ها در یک سرزمین است که لازمه پدید آمدن یک تمدن جهانی است. ارزش‌های زیبایی که در تابلوی روز عاشورا ترسیم شد و زینب سلام‌الله علیها به تماشای

آن نشست، این بار در همایش جهانی پیاده روی اربعین بازتولید می‌شود تا این بار، غرب‌تشنه‌ی shy& می‌شود تا این بار، غرب‌تشنه‌ی shy& معنویت به نظاره‌ی shy& می‌نشیند.

پیاده روی اربعین، صحنه‌ی زیبای بدیع از مناسبات و روابط و جوشش انسان‌shy&؛ هایی است از ملیت shy&ها و قومیت shy&؛ های مختلف با زبانهای متفاوت از عرب گرفته تا فارس و از آذری ترک زبان گرفته تا اروپایی انگلیسی زبان و حتی معتقدان آیین shy&؛ هایی متفاوت از شیعه که واجد زیباترین، خالصانه ترین و عاشقانه ترین تعاملات بین انسانی است که با هیچ یک از نظریات جامعه شناسی قابل تبیین و تحلیل نیست. اجتماع گسترده انسان shy&؛ هایی از سراسر جهان با ملیت shy&؛ ها و نژادهای مختلف و از اقشار، پایگاه shy&؛ ها و منزلت shy&؛ های اجتماعی گوناگون که در واقع می‌shy&؛ توان آن را به مثابه نمونه ای از جامعه بشری دانست، در کنار نمایش جلوه shy&؛ های مختلف فضائل اخلاقی همچون از خود گذشتگی و ایثار، صبر، یاری به هم نوع، محبت و عطوفت و صدها خصلت والای انسانی نشان از شکل shy&؛ گیری یک فرآیند اجتماعی در سطح جهانی است که بشریت را به آرمانشهری عینی فرا می‌shy&؛ خواند. (پارسا، ۱۳۹۶)

در ابعاد بزرگ منطقه ای و حتی جهانی نشان می‌shy&؛ دهد.

پیاده روی اربعین نشانه ی شکل shy&؛ گیری تمدن و اقتدار جهانی نوینی بر اساس کنش عقلانی معطوف به ارزش است. در پیاده روی اربعین به عنوان یک کنش قابل تطبیق نمی باشد. افراد کنش گر نه تنها به دنبال سود مادی نیستند بلکه تمام سرمایه مادی سالانه ی خود را در این همایش بزرگ هزینه می‌shy&؛ کنند. کنشی اجتماعی و شکلی از ارتباطات زنجیره ای نظام مند از فعالیتها، فرایندها و حوادث غیر معمول با مجموعه ای از نمادها، نشانه ها، احساسات و منظومه ای از انگیزه ها، رفتارها، تعاملات و نقشهای به هم پیوسته مشاهده می کنیم.

پیاده روی اربعین، صحنه‌ی زیبای بدیع از مناسبات و روابط و جوشش انسان‌shy&؛ هایی است از ملیت shy&؛ها و قومیت shy&؛ های مختلف و حتی معتقدان آیین shy&؛ هایی متفاوت از شیعه که واجد زیباترین، خالصانه ترین و عاشقانه ترین تعاملات بین انسانی است. راهپیمایی اربعین گویای آن است که مشترکات عام مهم به ویژه اگر این هدف، الهی و معنوی هم باشد وحدت آفرین است، انسجام و همبستگی می shy&؛ آفریند و جمع shy&؛ گرای را به جای فردگرایی و عام shy&؛ گرای را به جای خاص shy&؛ گرای می shy&؛ نشاند. افراد حاضر در این راهپیمایی در عین حضور در جمعیت، خلوتی با خود و خدای خود، توجه و توسلی با سالار شهیدان و مولای متقیان و دیگر پیشوایان و ائمه بزرگوار دارند. آنها پیوندی عاطفی و حماسی با سالار شهیدان برقرار می کنند که در اسلامی شدن حیات انسانها نقشی اساسی دارد. فلسفه عاشورا احیا و زنده نگه داشتن دین محمدی (ص) و چنین رفتاری که ملامت از معنویت و شور و احساس و حماسه است، به بازیابی هویت دینی فرد و تقویت و انسجام آن کمک بسیاری می shy&؛ کند.

در راهپیمایی بزرگ اربعین احساس همبستگی میان حاضران در قوام و تثبیت همبستگی دینداران، تاثیر به سزایی دارد. تبدیل اربعین به مناسکی جهانی با فراگیر شدن این رویداد به کشورهای منطقه قفقاز بخصوص جمهوری آذربایجان که در سالهای اخیر از نظر تعداد سومین کشور حاضر در راهپیمایی اربعین می باشند

راهپیمایی اربعین به رویدادی مردمی در جمهوری آذربایجان تبدیل شده است. ریشه داشتن فرهنگ پذیرایی از زائران امام حسین نزد مردم و عشایر عراق و نیز حضور میلیون shy&؛ ها ایرانی با هزینه شخصی و بدون سازماندهی حکومتی، به راهپیمایی اربعین هویت غالب مردمی بخشیده است. اکثریت آذریهای حاضر در راهپیمایی اربعین را مردم و بخصوص جوانان بدون حمایت و سازماندهی رسمی تشکیل می‌shy&؛ دهند. اربعین حسینی تبلور یک همزیستی زیبا از نژادها و زبان shy&؛ها و قومیت shy&؛ها در یک سرزمین است که لازمه پدید آمدن یک تمدن جهانی است

زیارت و راهپیمایی اربعین به کشورهای منطقه و فرامنطقه ای اشاعه می یابد. این اشاعه و گسترش مراسمات و مناسک و نهادینه شدن فرهنگ زیارت و پیاده روی اربعین به وضوح در جامعه آذربایجان مشاهده می شود بطوریکه در طول کمتر از ۵ سال توده برف به بهمن بزرگ تبدیل شده است که نگاهی به کمیت شرکت کنندگان در این سالها و شکل عزاداریها و هیجانان اجتماعی این اشاعه و شتاب معجزه وار آن را نشان می دهد.

زیارت و پیاده روی اربعین در سایه ارتباطات، همگرایی و یکپارچگی، به سرمایه فرهنگی مردم آذربایجان تبدیل می شود. وقتی تک تک واژه های جامعه شناسی و مطالعات فرهنگی را با رفتارها، تعاملات و ارتباطات زائرین جمهوری آذربایجان در زیارت اربعین تطبیق می دهیم، انطباق قابل توجه آن روابط فرهنگی و رفتارهای اجتماعی به وضوح مشاهده می کنیم.

بازتاب جهانی این رویداد که به نوعی با بایکوت و سانسور خبری رسانه های دنیای الحاد و ماده پرستی و نیز ارتجاع منطقه همراه است؛ در تحقق اهداف این رویداد بزرگ تاثیرگذار است